

Oponentní posudek na bakalářskou práci Martiny Kočařové *Volby do Evropského parlamentu v České republice v roce 2009*

Předmětem práce jsou volby do EP v ČR v r. 2009. Deklarovaným cílem práce je „*obsáhleji analyzovat evropské volby z pohledu politických stran ucházejících se o zisk mandátů prostřednictvím sdělení směřovaných voličům.*“ (s. 8) Jako základní teoretické východisko je zvolena Reifova a Schmittova teorie voleb druhého řádu. Práce je složena ze tří částí. První je formálně teoretická (výzkumné otázky a hypotézy, shrnutí teorie voleb druhého řádu), druhá představuje kombinaci teoretické a empirické (poznámky k povaze volebních kampaní resp. k negativní kampani plus empirické ověřování hypotézy o dominanci domácích témat v kampani k volbám do EP), třetí část je empirická (shrnutí volebních výsledků voleb do EP 2004 a 2009 a shrnutí výsledků různých výzkumů veřejného mínění k tématu EU a voleb do EP plus empirické ověřování hypotézy o nižší volební účasti a posilování menších stran ve volbách druhého řádu).

Hodnocení práce

I.

Práce některé základní formální náležitosti splňuje (rozsah, obligátní formální prvky), u některých vykazuje určité problémy (způsob práce se zdroji, viz níže).

Základní hypotéza zní, že volby do EP v r. 2009 nevybočují z konceptu voleb druhého řádu a vyznačují se následujícími charakteristikami: „1) *politické strany zahrnují do svých předvolebních kampaní často témata domácí politiky, 2) volby se vyznačují nízkou volební účastí a malým zájmem voličů, 3) voliči podporují spíše menší politické strany.*“ (s. 8) Základní hypotéza je v rámci úvodu ještě členěna trojicí dalších podotázek (první v podstatě kopíruje první charakteristiku obsaženou v hypotéze, druhá se ptá na poměr občanů k EU a evropským tématům, třetí chce vědět zda došlo při volbách do EP v r. 2009 ke změně ve srovnání s předchozími volbami v r. 2004).

Charakteristiky základní hypotézy nejsou sice jedinými, které teorie voleb druhého řádu v podání svých tvůrců vykazuje – nebylo by ovšem od věci, kdyby autorka shrnula postupný vývoj teorie, revize, které autoři prováděli a jasně řekla, k jaké fázi teorie se hlásí – , nicméně metodologicky může být legitimní jejich počet zúžit na zvolené.

Určitý problém ale tkví již od počátku v tom, že první ze zvolených charakteristik (mix témat z obou volebních arén) je empiricky přesvědčivě jen obtížně testovatelný a sami tvůrci teorie voleb druhého řádu jej také ve svých textech netestují buď vůbec nebo jen rámcově a obecně mu věnují pouze malý prostor. V posuzované práci právě tento problém vyvstane s mimořádnou naléhavostí.

Druhá ze zvolených charakteristik je trochu nešťastně formulována, jak v úvodu (s. 8), tak v závěru (s. 41). Reif a Schmitt nemluví o nízké volební účasti obecně, ale o nižší volební účasti ve srovnání s volbami prvního řádu (a v různých modifikacích své teorie pak hovoří o tomto srovnání buď vzhledem k volbám předchozím nebo následujícím). Ostatně, přímo v textu práce to autorka sama mimoděk učiní, když srovnává volební účast v r. 2009 a 2006, není tedy jasné, proč v úvodu a závěru zvolila tak zavádějící formulace.

Třetí charakteristika (podpora menších stran) je silně problematizována tím, že autorka ne zvolila žádné kritérium, podle kterého bude věc posuzovat. Kdyby byla alespoň řekla, že pro rozlišení malých a velkých stran a poměru jejich volebních výsledků bude používat procentuální dělítka (např. 10% podpory ve volbách prvního řádu apod.), budiž. (Jakkoli nahodilá taková volba je. Vhodnější je třeba index velikosti strany v závislosti na počtu a charakteru stran každé jednotlivé země (effective number of parties), s nímž již od počátku pracovali právě Reif a Schmitt a čehož si měla autorka všimnout.) V každém případě, nějaké kritérium musí existovat, jinak lze závěrům empirického testování těžko přiznat jakoukoli relevanci.

II.

V druhé části práce jsou volební kampaně politických stran zkoumány jednak po stránce obsahové, jednak po stránce formy (označení těchto dvou roviny analýzy jako „programové“ a „obsahové“ mi připadá dosti zavádějící...).

První problém spočívá v tom, že není jasný klíč, podle něž byly analyzované strany vybírány. V úvodu práce autorka praví, že se bude zabývat stranami, které ve volbách v r. 2009 dosáhly alespoň 5 % nebo měly šanci nějaký mandát získat (s. 9), jde však spíše o pragmatický krok daný obtížemi se sháněním materiálu, než o promyšlenou metodologickou volbu. Navíc pochybuji, že lze s odkazem na toto kritérium zařadit do výběru (jak autorka činí) Hnutí nezávislých a SNK ED, problematickým případem je i Strana zelených...

Podstatnější slabinou je však metoda, kterou autorka svou hypotézu resp. první bod hypotézy („*politické strany zahrnují do svých předvolebních kampaní často témata domácí politiky*“) empiricky ověřuje. Nevolí ani cestu obsahové analýzy dokumentů (kvantitativní přístup, který se zaměřuje na četnost výskytu určitých slov či slovních spojení a jejich kombinace ve zkoumaných dokumentech), ani cestu diskursivní analýzy (kvalitativní přístup, který se zaměřuje na skrytá štěpení debat typu opozit my/oni či rétorické strategie, které jsou voleny). Sám bych to nazval metodou povšechného dojmu – čemuž se autorka sama mimoděk přibližuje v úvodu, kde jako stežejní pro ověření hypotézy (resp. prvního bodu hypotézy) vidí „*celkové vyznění předvolební kampaně*“ – a jakkoli je to časté v publicistice, je to jen obtížně udržitelné ve vědě. (Byť samozřejmě uznávám, že i ve vědě je možno takto pracovat. Buď proto, že to odpovídá radikálnější metodologické pozici, nebo proto, že jde jen o první skicu problému a slouží to jako podklad pro formulování hypotézy, která se má potom empiricky ověřit. Autorka však není ani jeden z těchto případů.)

Ta část kapitoly věnované politickým kampaním, která se dotýká formy a věnuje pozornost negativní kampani (kap. 2.1.) pak podle mého názoru nemá v práci žádné teoretické opodstatnění – a nechápu, jak se má sama pozitivní/negativní forma stát ukazatelem „*zda politické strany chápou podstatu voleb do EP jako národní či celoevropskou*“ (s. 9) – a také na ni není navázána žádná argumentace. Dalšími příklady nejasného důvodu, proč v textu daná pasáž vůbec je resp. izolace od vlastní argumentace je např. celá kapitola 1.3., uvádění jmen kandidátů na konci dílčích pasáží věnovaných programovému profilu jednotlivých stran (s. 24-29), nebo odstavec o povaze předvolebních průzkumů (s. 34-35). (Jistě, v některých případech by se vazby najít daly, ale autorka žádné nehledala a také neshledala, smysl daných pasáží mi proto uniká.)

III.

Třetí část práce nabízí shrnutí volebních výsledků voleb do EP 2004 a 2009 a shrnutí výsledků různých výzkumů veřejného mínění k tématu EU a voleb do EP. Cílem bylo empiricky ověřit druhou a třetí charakteristiku základní hypotézy (nižší volební účasti, voliči podporují spíše menší strany). Základní problém tohoto ověřování jsem vyložil již v části I., zde jen dodávám, že i kdyby autorka nějaké kritérium pro rozdíl malých a velkých stran použila a její závěr tedy nebyl zcela nahodilý, mohla by se v testování sotva omezit jen na oněch 7 stran, jež v praxi zohlednila. Daleko vhodnějším kritériem by byla cesta, které se autorka letmo dotkla v závěru (s. 42), byť v samotné analýze chybí – klíčový by byl souhrnný zisk všech menších politických stran, lhotejno zda se jim podařilo mandát získat. Pokud by byl podíl hlasů pro menší strany větší či výrazně větší než ve volbách prvního řádu, bylo by možno míti hypotézu – alespoň v jisté podobě – za potvrzenou.

IV.

Autorka tvrdí, že „*Teoretické vymezení konceptu voleb druhého řádu a úvod do problematiky negativních kampaní vychází převážně ze zahraniční literatury...*“ (s. 10) a závěrečný seznam literatury skutečně řadu cizojazyčných zdrojů obsahuje. Výběr literatury k tématu voleb druhého řádu je ovšem podivně selektivní a jeho použití v teoretické části nebudí dojem, že by autorka textům plně porozuměla. Většina zahraniční literatury je navíc k tématu, které podle mého názoru nemá v kontextu autorčiny práce žádný smysl, neváže se k výzkumným otázkám či hypotézám a není s nimi spojeno žádným argumentačním řetězcem (negativní kampaně).

Rozpaky ale budí především způsobu autorčiny práce s touto literaturou. Neměl jsem prostor pro soustavný rozbor textu, pro detailní srovnávací analýzu, uvádím pouze několik příkladů a nechávám na zvážení komise, zda jde jen o zneuznání základních metodologických postupů stran odkazování, nebo zda uvedené indikuje závažnější problém:

Přímo v textu autorka uvádí klasický článek Reifa a Schmitta z r. 1980. Vzdor tomu, že by mělo jít vlastně o teoretický základ celé práce, uvádí ho pouze jednou a kupodivu ne pro pomoc při stanovení hypotéz, ale z důvodů v podstatě formálních (s. 11). Článek také chybí v závěrečném seznamu literatury.

Způsob citace z diskuse Pippy Norris a Karheitze Reifa z r. 1997 je velmi podivný. Někdy cituje Norris s odkazem na název celé diskusní rubriky (s. 11 pozn. 3), jindy s odkazem na název celé diskusní rubriky cituje Reifa (s. 12 pozn. 6). Texty obou autorů od sebe nerozlišuje ani v závěrečném seznamu literatury (s. 45). Potom zase na Reifův text odkazuje samostatně (s. 13 pozn. 7 a 8, jednou přitom s chybou) a v závěrečném seznamu jej neuvádí.

Autorka nedodrží jednotu v používání výrazu pro volby prvního a druhého řádu – někdy používá plný český přepis, někdy anglickou zkratku FOE a SOE. Budiž, mohl by to být prostě jen výraz nedůslednosti. Zajímavé však je, že tuto zkratku nepoužívá v přímé citaci, ve které v originále je. Vedle toho vkládá do své citace znak vynechání (...) do místa, kde v originále žádné vynechání není. Do třetice, citaci připisuje Schmittovi, jakkoli autorem je Reif. (s. 13 první odstavec – srovnej Reif 1997 s. 117)

Marshův článek z r. 1998 je sice uveden v závěrečném seznamu literatury, v samotném textu ale použit není – k jedinému Marshovu tvrzení, které v textu zazní je přiřazen odkaz na Mattilu (s. 13 pozn. 10). Patrně nevědomky autorka také jednu citaci z Marshe uvádí (s. 13

pozn. 9), přebírá ji však z Šaradínem editovaného sborníku a přisuzuje ji Outlému – jak je to možné, když měla původní Marshův text v ruce?

Z formulace „*Nízká institucionalizace postkomunistických zemí je podle H. Schmitta tou příčinou, která způsobu, že se tyto země plně nezapadají do konceptu SOE.*“ (s. 14) vzniká dojem, že je to snad Schmitt, který spojení „*nízká institucionalizace*“ používá. Není tomu tak. Není ani pravda, že by Schmitt viděl příčinu odchylky zemí střední a východní Evropy v míře institucionalizace postkomunistických zemí obecně. Schmitt ve skutečnosti říká, že příčinou – související s onou vyšší mírou volatility – je povaha stranické soutěže a skutečnost, že stabilní stranický systém teprve vzniká.

K tomu možno přidat další příklady, jež ukazují, že autorka odkazuje na zdroje velmi zmateným způsobem: Spojení odkazu na konkrétní text ve sborníku s editory sborníku (s. 15 pozn. 12-14). Odkaz na sborník editovaný Bradovou jako celek v situaci, kdy z něj přímo cituje a cituje tedy konkrétní text (s. 19 pozn. 25 – tento text není ani zvlášť uveden v závěrečném seznamu literatury). Odkaz na Šaradínův text ve výše zmíněném sborníku, uvedené strany a obsah citace se však vztahují k textu Bradové (s. 20 pozn. 30, s. 21 pozn. 33). Odkaz na Outlého text v Šaradínem editovaném sborníku, uvedené strany a obsah citace se však vztahují k textu Šaradínovu a navíc nejsou jeho (s. 13 pozn. 9). Atd.

Shrnutí: Musím konstatovat, že přes patrnou snahu (zformulování jistých otázek a hypotéz) autorka práci metodologicky nezvládla. Bakalářská práce nemusí znamenat vědecký přínos, má však demonstrovat schopnost autora vymezit výzkumný problém, najít odborně validní způsob jeho řešení a demonstrovat, že si autor osvojil základní zásady psaní odborných textů a formální náležitosti odborné práce. Autorka v tomto směru bohužel selhává. Práci navrhuji hodnotit známkou 3.

Martin Polášek, Ústav politologie FF UK
5.9. 2010

